

SAVAŞ, GÖÇ ve TÜRKİYE

Cansu Akbaş Demirel¹

Genel Bakış

2015 yılında göç, önceki yıllara kıyasla uluslararası kamuoyunun gündeminde çok daha fazla yer almıştır. Savaşlar, aşırı yoksulluk, kısıtlı insani yardım, temiz suya ve sağlık hizmetlerine erişimeme gibi nedenlerle dünya genelinde evlerini terk etmek zorunda kalan kişi sayısı 2015'te 60 milyonu aşmıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarında gerçekleşenlerden sonra en büyük göç dalgası olarak kabul edilen Suriye'den göç; zorunlu göç edenlerin sayılarının ülke içinde 7,6 milyonu, diğer ülkelerde 5 milyonu aşmasıyla, zorunlu göç verilerinin içinde önemli yer tutmaktadır. Savaş nedeniyle 2011'den bu yana Suriye'den ayrılanlar öncelikle Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır gibi Suriye'ye yakın mesafedeki ülkelere sığınmışlar; bir kısmı ise kendilerine Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, ABD ve Kanada gibi daha uzak ülkeleri hedef ülke olarak seçmişlerdir.

Mülteci temel olarak, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen” kişidir. Mültecilik iddiası olan kişiler, bu iddialarını kendi ülkelerinden başka bir ülkeye girerken veya girdikten sonra ileri sürebilirler. Bu kişiler ülkeye düzenli veya düzensiz yollardan giriş yapabilirler. Düzenli giriş pasaport, vize gibi ülkelerin kendi sınırlarına girilirken talep ettiği geçerli seyahat belgeleri ile resmi giriş noktalarından olurken; düzensiz giriş bu belgeler temin edilmeden, resmi olmayan biçimde gerçekleşir. Ayrıca ülkeye öncelikle düzenli biçimde giriş yapmış kişiler daha sonra geçerli seyahat belgelerinin sürelerinin dolması ile düzensiz hale gelebilirler. “Mülteci” ülkesinde zulüm görme tehlikesinin bulunması nedeniyle “göçmen”den ayrılmaktadır.² Göçmen, ekonomik nedenlerle bir ülkeden başka bir ülkeye giden kişiler için kullanılmaktadır. Bu ayrım geri-göndermeme (non-refoulement) ilkesinin ihlal edilmemesi bakımından anlamlıdır.

1 Araştırma Görevlisi, Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

2 Mülteci, sığınmacı, göçmen gibi farklı kavramların kullanımı, işlevi ve gerekliliği üzerine tartışmalar bulunmaktadır; bu çalışmada, ilgili tartışmalardan bağımsız olarak “mülteci” kavramını ele almak geri kabul anlaşmalarına ilişkin eleştirileri değerlendirebilmek için yararlı olacaktır.

Geri göndermeme ilkesi, “Bir mültecinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri nedeniyle hayatının ya da özgürlüğünün tehdit altında olacağı ülkelere, her ne şekilde olursa olsun geri gönderilmemesi veya iade edilmemesi” şeklinde ifade edilebilir.

Günümüzde kabul gören mülteci tanımını belirleyen 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne Türkiye “coğrafi çekince” ile taraftır, bu nedenle sadece Avrupa Konseyi sınırlarında bulunan ülkelere Türkiye’ye mültecilik iddiası ile gelen kişiler bu iddiaları haklı bulunduğu takdirde “mülteci” olarak adlandırılmaktadırlar. Bu sınırların dışından gelenler ise mültecilik iddiaları haklı bulunduğu “şartlı mülteci” olarak kabul edilmektedirler. Suriye’deki savaş nedeniyle Suriye’den gelenler ise, “geçici koruma statüsü”ne tabidirler; Türkiye’de bireysel olarak mültecilik başvurusu yapamamaktadırlar.³

Göçmen ve mülteci gruplar sadece Suriye’den gelenlerden oluşmamaktadır. Örneğin, Türkiye’de, 2015 yılında AB’ye düzensiz yollarla geçmek isteyen, Suriye dışında; Pakistan, Myanmar, Afganistan, Kongo, Somali, Eritre, Kamerun, Togo, Haiti, Gabon, Gine, Mali, Irak, Filistin, Yemen, Gana, Fildişi, Ruanda, Moritanya, Kongo, Nijerya, Dominik Cumhuriyeti, İran, Burma uyruklu kişiler de tespit edilmiştir.⁴ Suriyelilerin göç hareketi sığınma arayışındaki diğer grupların geçişlerini de kolaylaştırmıştır. Özellikle Afrika ülkelerinden gelenler ve Afganlar uzun yıllardır zorunlu göçün bir parçasıdır; oysa zorunlu göç konusu ancak 2010 sonrasında önem kazanmaya başlamıştır.

Göç konusuna verilen önemin yakın dönemde artması, bu göçün özellikle Avrupa Birliği ülkelerini önceki yıllardan daha fazla etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde mültecilerin Avrupa’ya göçü konusunda “mülteci krizi”, “Avrupa’nın mülteci krizi” kalıplarının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. 2015’te Akdeniz ve Ege Denizi’nden geçerek AB ülkelerine ulaşmayı deneyen kişi sayısı artmış; çok sayıda insan denizde hayatını kaybetmiştir. Avrupa ülkelerine düzenli geçişin zor olması ve prosedürel sürecin uzun sürmesi nedeniyle, geçişler büyük ölçüde düzensiz yollarla gerçekleşmektedir. Bu nedenle çeşitli kaynaklarda göç edenlere ilişkin farklı sayılar verilmektedir.

Örneğin; Birleşmiş Milletler (BM) 2015’in ilk altı ayında 103.000 kişinin Akdeniz’i geçerek Avrupa’ya ulaştığını; İtalya’ya geçişlerin önceki yıla oranla

3 Türkiye’deki mevcut iltica sistemi ve Suriye’den gelenlerin statülerine ilişkin detaylı bilgi için: M. Murat Erdoğan, “Türkiye’ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalgası”, Türkiye’nin Göç Tarihi, M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya (Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 315-347.; Cansu Akbaş Demirel, “Türkiye’deki Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları”, Göçler Ülkesi, Lülüfer Körükmez ve İlkey Südaş (Der.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 45-68.

4 Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Faciaları Hakkında “Mülteci Ölümleri Raporu” - 1 Ocak-31 Aralık 2015 Tarihleri Arasında Yaşanan Olaylar, İMKANDER, 2015.

%10, Yunanistan'a geçişlerin ise 34.000 kişi arttığını belirtmiştir. Aynı rapora göre, Yunanistan'a hergün 600 kişi ulaşmaktadır.⁵ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Yunanistan verilerinde 10 Aralık 2015'de 792.000'den fazla kişinin düzensiz olarak denizden Yunanistan'a ulaştığı belirtilmiş,⁶ sayının önceki yıla oranla %1300 arttığının altı çizilmiştir. Ekim 2014'te 8.500 kişi Yunanistan'a bu şekilde ulaşırken, bu sayının Ekim 2015'te 150.000'den fazla olması artışın büyüklüğünü göstermektedir. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International-UAÖ) bu kişilerin çoğunun Suriyeli olduğunu belirtmektedir.⁷ Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM) de 2015 yılında 850.000 kadarı Yunan adaları üzerinden olacak şekilde 1 milyondan fazla kişinin Avrupa'ya deniz yoluyla düzensiz olarak ulaştığını belirtmiştir. Yine 2015'te, AB'ye ulaşmaya çalışan 3.771 kişi ise Ege Denizi'nde hayatını kaybetmiştir.⁸

Ailesi ile Yunanistan'ın Kos (İstanköy) Adası'na geçmeye çalışırken teknelerinin batması sonucu boğulan 3 yaşındaki Alan Kurdi'nin 2 Eylül 2015'te Bodrum sahilinde çekilen fotoğrafı, konunun insani boyutlarının ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Alan Kurdi, 2015'te mülteci meselesi ve Ege Denizi'nde ölümler konusunda bir sembol haline gelmiştir.

2015 yılında, Türkiye'de göç konusu; buraya Suriye'den gelenlerin Türkiye'de kalacakları süre, ülkelerine dönme ihtimalleri; çalışma izni ve vatandaşlık statüsü alma imkanları ve AB-Türkiye ilişkileri çerçevesinde vize muafiyeti ile geri kabul anlaşmaları üzerinden tartışılmıştır.

Türkiye'deki Durum - 2015

UAÖ yıllık raporunda 2015'te Türkiye'de 2,3 milyon kadar geçici koruma kapsamında Suriyeli; 250.000 kadar Afganistan ve Irak gibi diğer ülkelerden gelen mülteci ve sığınmacı olduğu bilgisi yer almaktadır. Ayrıca Haziran 2014-Haziran 2015 döneminde Türkiye'ye yaklaşık 30.000 Ezidi zorunlu olarak göç etmiş, bu kişilerin bir kısmı Avrupa'ya veya Irak'a gitmiştir.⁹

Türkiye'deki tüm bu gruplarla ilgili öncelikli konu barınma, eğitim ve ça-

5 "6 ayda 1800 göçmen öldü", Al Jazeera Turk, 9 Haziran 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/6-ayda-1800-gocmen-oldu> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

6 Yunanistan Özet Verileri, BMMYK, 11 Aralık 2015, <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=262> (Erişim Tarihi 7 Eylül 2016).

7 Avrupa'nın Bekçisi: Türkiye'deki Mültecilerin Hukuka Aykırı Olarak Alıkonulmaları ve Sınırdışı Edilmeleri, Uluslararası Af Örgütü, 2015, s. 2.

8 Güvenli Olmayan Sığınak, Londra, Uluslararası Af Örgütü, 2016, s. 4.

9 Melih Cılga, "Türkiye'de Suriyelilere sağlanan 'geçici koruma' statüsü, mülteci haklarının çok uzağında", Dağ Medya, 14 Haziran 2015, <https://dagmedya.net/2015/06/14/ozel-dos-yaturkiyede-suriyelilere-saglanan-gecici-koruma-statusu-multeci-haklarinin-cok-uzaginda/> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

lışma sorunlarıdır. Suriyelilerden 260.000'i hükümetin yönetimindeki kamplarda daha iyi koşullarda kalırken, kamp dışında kalanların büyük bölümü ya çok az destek almakta ya da hiç destek alamamaktadır.¹⁰ Ezidilerden Türkiye'de kalan yaklaşık 10.000 kişinin küçük bir kısmı Midyat ve Nusaybin'deki T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kamplarında; geri kalanı ise Siirt, Batman, Şırnak, Diyarbakır ve Viranşehir'de belediyelerin kurduğu kamplarda barınmaktadır.¹¹ Bu grupların dışında kalanlar için ise kamp benzeri herhangi bir barınma imkanı bulunmamaktadır.

Sınırlar: Geçişler, Sınır Yönetimi ve Eleştiriler

Daha öncesinde “açık kapı politikası” izlendiği ifade edilirken, 1 Ocak 2015'ten itibaren Türkiye makamları, Türkiye'ye geçmek isteyen Suriyelilerin geçerli seyahat belgelerinin bulunması şartını aramaya başlamıştır. Mart ayına dek Suriyeliler, Antakya'nın 30 km doğusunda, Reyhanlı yakınlarındaki Cilvegözü/Bab al-Hawa sınır kapısı ile Gaziantep'in 50 km güneydoğusunda, Kilis civarındaki Öncüpınar/Bab al-Salama sınır kapısından Türkiye'ye girmiştir. Mart ayında bu kapılar Türkiye tarafından kapatılmış, kapılardan sadece Suriye'de tedavisi mümkün olmayan ağır yaralıları ile kısa süreliğine Suriye'ye gidip dönmek için özel izin verilen Türkiye'de bir acil yardım kuruluşunda kayıtlı kişiler geçebilmiştir.¹²

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch – HRW), Tel Abyad sınır kasabasındaki çatışmalar nedeniyle çoğu Suriyeli yaklaşık 25.000 kişinin Haziran 2015'te Şanlıurfa'nın 50 kilometre güneyindeki Akçakale sınır kapısından veya yakınından, sınırdaki tellerden atlayarak Türkiye'ye girdiğini belirtmektedir. Ayrıca “sınır geçişi sırasındaki müdahaleler nedeniyle grupların dağıldığı ve bu nedenle akrabaların birbirlerinden, hatta çocukların anne-babalarından ayrıldığı” ifade edilmiştir. Aynı raporda bunun nedeni, “sınırdaki güvenlik güçlerinin havaya uyarı ateşi açarak ve basınçlı su sıkarak gelenleri sınırdan geri itmeye çalışmaları” olarak açıklanmış; bu dönemde Türkiye'nin, Suriye içinde, Suriyeli mültecilerin dönebilecekleri bir “tampon bölge” oluşturulmasını savunduğu ifade edilmiştir.

20 Temmuz'da Suruç'ta ve 10 Ekim 2015'te Ankara'da gerçekleşen patlamalar da Türkiye'nin sınır kontrolleri konusundaki hassasiyetini artırmıştır. Yine HRW raporunda, Ankara'da 10 Ekim 2015'te gerçekleşen Barış Mitingi'nde IŞİD bağlantılı kişilerce gerçekleştirilen ve 100'den fazla kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırı nedeniyle Türkiye'nin Suriye'deki çatışmaların Türkiye'ye

10 The State of The World's Human Rights 2015/16, London, Amnesty International, 2016(a), ss. 369–373.

11 Cılgı, 14 Haziran 2015.

12 Türkiye: Suriyeliler Sınırdan Geri İtiliyor, Sınırların Kapatılması İnsanları Kaçakçılarla Tehlikeli Bir Yolculuğa Zorluyor, İstanbul, Human Rights Watch, 2015(a).

etkileri konusundaki endişelerinin arttığı dile getirilmiştir.¹³ Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç'ın, 22 Temmuz 2015'teki Bakanlar Kurulu toplantısından sonra yaptığı açıklama bu tespiti doğrular niteliktedir. Arınç, alınan önlemlerle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Sınır güvenliğindeki risk sıralaması şüphesiz kaçakçılar, sığınmacılar ve teröristlere yöneliktir. Terör tehdidine karşı özellikle Suroç saldırısı üzerinde; Türkiye ve Suriye halklarını birbirinden ayırmayacak, sadece teröristlerin giriş çıkışlarını engelleyecek, insani amaçlı geçişleri kolaylaştırabilecek, yabancı savaşçıları engelleyecek bir çalışma gereklidir. DAESH'i bir tehdit olarak gördüğümüze göre özellikle onların bulunduğu yerlere göre en acil yerden başlayarak sınır güvenlik sistemimiz takviye edilecektir, teröristlerin geçiş noktalarının engellenmesi amacıyla fiziki engeller alınacaktır.”¹⁴

Türkiye, Suriye'den göçü durdurmak yönünde bir adım olarak “Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi” modelini ortaya koymuştur. Buna göre, 24 km gözetleme alanı kapasitesine sahip zeplinler ve İnsansız Hava Araçlarının (İHA) kullanılması; Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Mardin sınırında bazı yerlere duvar ve taşınabilir duvar inşa edilmesi; hendek kazılması; bazı bölgelerin aydınlatılması planlanmaktadır.

UAÖ raporunda, Eylül 2015 sonrasında Türkiye'nin batı illerinde Yunanistan'a geçmek üzere olan veya geçme şüphesi bulunan kişilerin alıkonduğu; bazılarının Suriye, Irak ve Afganistan'a “gönüllü geri dönüş”e ikna olmaları için baskı gördüğü, zorla geri gönderildiği veya sınırdışı edildiği iddialarına yer verilmiştir.¹⁵ UAÖ'ye göre bu durum, “Türkiye yetkililerinin ülkede bulunan mülteci ve sığınmacılara yönelik genel anlamıyla olumlu ve insani bakış açısıyla çelişmektedir”;¹⁶ bu uygulamalar, Türkiye'nin AB ile arasındaki Ortak Eylem Planı'ndan kaynaklanmakta ve AB'nin Türkiye'ye, Ege Denizi'nden Yunanistan'a göçün durması yönündeki siyasi ve lojistik talepleri nedeniyle ortaya çıkmaktadır.¹⁶

Eğitim

Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi; (a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrencilerin gittiği devlet okulları, (b) Türkiye'deki Suriye Geçici Hükümeti Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile işbirliğiyle Arapça müfredatı uygulayan geçici eğitim merkezleri, (c) kamplarda yer alan geçici eğitim merkezlerinde devam etmektedir.¹⁷ MEB denetiminde olan

13 Human Rights Watch, 2015(a).

14 Didem Özel Tümer, “İŞİD'e karşı zeplinli, duvarlı, İHA'lı koruma”, Al Jazeera Türk, 23 Temmuz 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/iside-karsi-zeplinli-duvarli-ihali-koruma> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

15 Amnesty International, 2016(a), s. 373.

16 Uluslararası Af Örgütü, 2015, s. 13.

17 Bill Van Esveld ve Stephanie K. Gee, Pub. “To Get Syrian Kids in School, Let Parents

geçici eğitim merkezlerinin kapasiteleri ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) veya bağışçıların dönemsel finansal desteklerinin dışında düzenli finansal kaynakları bulunmamaktadır. Buralarda çalışan Suriyeli öğretmenlerin çalışma izinlerinin bulunmaması ve gönüllülük esasıyla çalışmaları nedeniyle de merkezlerin sayısı zamanla azalmaktadır.¹⁸ Ayrıca, (d)camilerde ve hükümetdışı kuruluşların bazılarında bulunan kayıtdışı geçici eğitim merkezlerinde İngilizce, Arapça, Türkçe, bilgisayar, müzik ve benzeri konularda dersler verilmekte; ancak bu merkezlerin akreditasyonu bulunmadığından buralarda eğitim alanlara sertifika veya benzeri bir belge verilememektedir.¹⁹

Suriye'deki çatışmalardan önce ilkokula gidenlerin oranı %99, ortaokula gidenlerin ise %82 iken, UNICEF'in tahminine göre 2015 yılında ülke içinde ve dışında yaklaşık 3 milyon Suriyeli çocuk okula gidememektedir.²⁰ Türkiye'ye 2011 sonrasında gelen 700.000 okul çağındaki Suriyeli çocuğun yaklaşık 485.000'i eğitime erişememektedir. 2013-14 eğitim öğretim yılında Türkiye'deki devlet ilkokul, ortaokul ve liselerinde kayıtlı Suriyeli öğrenci sayısı toplam 7.875 iken 2014-15 yılında 36.655'e yükselmiştir. Kamplardaki geçici eğitim merkezlerine 74.097, kamp dışındakilere ise 101.257 kişi kayıt yaptırmıştır. Ayrıca lise öğrenimini tamamlayanlar için MEB denetiminde yaklaşık 8000 kişinin başvurduğu bir denklik sınavı ilk defa Haziran 2015'te yapılmıştır.²¹ UAÖ, eğitime erişenlerin sayısının önceki yıla oranla artmasını olumlu karşılamakla birlikte, sayının toplama oranla yetersiz olduğunu altını çizmektedir.²²

Geçici koruma kapsamının dışında kalan gruplar bakımından eğitime erişim, uluslararası koruma başvuru sahibi olanlar ve olmayanlar bakımından ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası koruma başvurusu sahibi olanlar ikamet harcı ödenecek edinilen ikamet tezkeresi olmaksızın devlet okullarına kayıt yaptırabilirken, olmayanların öncelikle ikamet tezkeresi edinmeleri gerekmektedir.

Çocukların okula gitmesinin önünde Türkçe bilmemek, ebeveynlerin çalışma izninin olmamasından kaynaklanan ekonomik zorluklar, akran zorbalığı,²³ çocukların okula kaydedilmesiyle ilgili ailenin eksik/yanlış bilgi sahibi olması;²⁴ gerekli belgeler olsa dahi okul yöneticilerinin öğrencilerin kaydını yapmaktaki

---

Work", HRW Policy Review, 2016'da bu merkezlerin çalışmaları olumlu bulunmuş, Ürdün ve Lübnan için örnek olmaları gerektiği belirtilmiştir.

18 Human Rights Watch, 2015(b), ss. 42-44.

19 Human Rights Watch, 2015(b), s. 15.

20 Human Rights Watch, 2015(b), s. 48.

21 Human Rights Watch, 2015(b), s. 13-14.

22 Uluslararası Af Örgütü, 2015, s. 1.

23 "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum"- Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek, Human Rights Watch, Kasım 2015(b), s. 3.

24 Human Rights Watch, 2015(b), ss. 42-44.

isteksizlikleri gibi engeller bulunmaktadır. Ekonomik zorluklar bu nedenlerin içinde en yaygındır. Ucuz işgücü oluşturmaları nedeniyle çocuklar, daha kolay kayıtdışı işler bulabilmekte, evin geçiminde oynadıkları önemli rol nedeniyle okuldan uzak kalabilmektedirler.

Çalışma

Suriye’den gelen geçici koruma sahibi kişilere çalışma izni verilip verilmeyeceği Türkiye’de 2015’in önemli tartışma konularından biri olmuştur. Genel seçimler ve AB ile müzakerelerin, bu konudaki resmi açıklamaları şekillendirdiği ifade edilebilir. HRW, raporunda, seçimler nedeniyle Türkiye’deki işsizlik oranının (%10) bu tartışma üzerinde etkili olacağına dikkat çekmiştir.²⁵ 7 Ağustos 2015’te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik Türkiye’deki “Suriyeli mültecilere özel çalışma izinleri verilmeyeceğini, geçici koruma prosedüründe olanların kendi toplulukları içinde çalışabileceklerini” ancak hükümetin yasadışı çalışma sorununu çözmek için çalıştığını dile getirmiştir. Bu açıklamanın genel seçimlerin tekrarlanması ihtimalinin konuşulduğu bir dönemde olması, seçmenler üzerindeki olası etkisi bakımından anlamlıdır. Bu durum, seçmenlere iş piyasasında rakip olabilecek Suriyelilerin, en azından yasal olarak bu rekabette yer alamayacakları anlamına gelmektedir.

Diğer yandan 2015’in son haftasında AB Bakanı Volkan Bozkır, TBMM’de AB Uyum Komisyonu üyelerine yaptığı açıklamada “Türkiye’de geçici korumadan yararlanan Suriyelilerin iş piyasasına erişimlerini sağlayacak Bakanlar Kurulu kararının alınacağı” sözlerine yer vermiştir.²⁶ Aynı şekilde bu açıklamanın AB ile geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti müzakerelerinin devam ettiği bir sürece denk düşmesi de önemlidir. Zira, AB ülkelerine geçişler yoğun olarak sürerken çalışma izni ve eğitime erişememe Suriyeliler bakımından göç etmeye teşvik eden bir itici güç olarak tanımlanabilmektedir²⁷ ve tam da bu dönemde AB’nin, Türkiye’nin bu geçişleri durdurmak konusundaki istekliliğini artırmak üzere 3 milyar Euro verme taahhüdünde bulunması gündemdedir.

Çalışma izni verilmesine yönelik yasal düzenlemelerin pratikte uygulanmadığı veya oldukça yetersiz biçimde uygulandığı eleştirileri sivil toplum kuruluşlarınca da dile getirilmiştir.²⁸ Çalışma izni alamamaları nedeniyle kayıtdışı çalışanların sayısı konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte 200.000²⁹ ila

25 Esveld ve Pub, 2016.

26 “Türkiye’deki yüz binlerce Suriyeliye çalışma izni yolda”, BBC Türkçe, 25 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151224_suriyeliler_calisma_izni (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

27 Human Rights Watch, 2016.

28 Uluslararası Af Örgütü, 2015, s. 2.

29 Dasha Afanasieva, “Turkey will not give Syrian refugees right to work: Minister”, Hurriyet

400.000 arasında³⁰ çalışan olduğu konusunda görüşler bulunmaktadır. Bu kişiler güvencesizlik nedeniyle düşük ücretle,³¹ yerel halkın çalışmak istemedikleri işlerde çalışmaktadırlar ve işverenlerin sömürüsüne de açık haldedirler.³² Buna rağmen düşük ücretle çalışmaları nedeniyle yerel halkın iş imkanlarını elinden aldığı iddiaları bazı ilçelerde gerginliklere neden olmuştur.³³

Benzer şekilde çocukların da kayıtdışı işler bulmaları yetişkinlere oranla daha kolay olmaktadır, çünkü çocuklar yetişkinlerden daha da düşük ücretlere çalışmaktadırlar.³⁴ Bu nedenle çocukların pekçoğu okula devam edememektedir. Çocuklar tekstil fabrikalarında, kuru meyve fabrikalarında, ayakkabı imalat atölyelerinde, araba tamirhanelerinde, tarla ve bahçelerde çalışmakta; sokaklarda kağıt mendil, su veya hurma satarak veya dilenerek ailelerinin geçimini sağlamaktadır.³⁵

Vatandaşlık

Türkiye’de 2015’in önemli tartışmalarından biri de Suriyelilere, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının verileceği iddiaları ile ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar 7 Haziran ve 1 Kasım’da yapılan genel seçimler öncesinde hararetlenmiş; Türkiye’de ilk defa mülteciler 7 Haziran 2015 seçiminde siyasi parti programlarında yer almıştır. Mecliste grubu bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) parti programlarında farklı şekillerde bu konuyu ele almış; AKP göç alanında güvenilir bir veri sistemi kurulacağı, göç ve uluslararası koruma alanında hukuki ve kurumsal düzenleme eksikliklerinin giderileceği; uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi için uyum politikaları ve uygulamalarının planlanacağını, gönüllü geri dönüş programları hazırlanacağını belirtmiştir. CHP, savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan “kardeşlerimizi insanlara yakışır koşullarda, düzenli bir şekilde

---

Daily News, 8 Ağustos 2015, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-will-not-give-syrian-refugees-right-to-work-minister.aspx?pageID=238&nID=86642&NewsCatID=344> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

30 “Türkiye'deki mültecilerin entegrasyonu olmazsa sosyal patlamalar olur”, T24.com, 14 Aralık 2015, <http://t24.com.tr/haber/turkiyedeki-multecilerin-entegrasyonu-olmazsa-sosyal-patlamalar-olur,320236> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

31 Amnesty International, 2016(a), ss. 369–373.

32 Pınar Aksu, “Volkan Görendağ ile röportaj: Suriyeli mülteciler”, HT Hayat, 24 Ağustos 2015, <http://www.hthayat.com/yasam/roportajlar/haber/1030925-suriyeli-multeciler> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

33 Afanasieva, 8 Ağustos 2015.

34 “İstanbul’da köle düzeni belgelendi: Suriyeli çocuklar ayda 300 liraya, günde 12 saat çalıştırılıyor”, T24.com, 24 Eylül 2015, <http://t24.com.tr/haber/istanbulda-kole-duzeni-belgelendi-suriyeli-cocuklar-ayda-300-liraya-gunde-12-saat-calistiriliyor,310708> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

35 Human Rights Watch, 2015(b), s. 30.

misafir edeceğiz” diyerek “sığınmacılara yapılan yardımların şeffaf ve denetlenebilir olmasına” özen gösterileceği ifadelerine programında yer vermiştir. MHP, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin “misafir” olma halinin altını çizmiş, konuyu ekonomik maliyet ve bir güvenlik meselesi olarak ele almıştır. HDP’nin ise programında, 1951 Cenevre Sözleşmesine Türkiye’nin taraf olurken saklı tuttuğu coğrafi çekincenin kaldırılması, “göçmen ve sığınmacılara yönelik” nefret söyleminin önüne geçilmesi, çalışma ve vize düzenlemelerinin kolaylaştırılması konusundaki vaatleri yer almıştır.³⁶

Parti programlarından farklı olarak, ilgili siyasi parti liderlerinin söylemlerinde daha sert bir tutum sergilediği görülmüştür. AKP hükümetinin Suriyelilere vatandaşlık statüsü vererek kendine yeni bir seçmen grup yaratacağı eleştirileri ortaya atılmıştır. Özellikle muhalefet partileri hükümete karşı propagandalarında bu konuya önemli yer ayırmıştır.³⁷ Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu “Suriyeli kardeşlerimizi ülkelerine geri göndereceğiz”³⁸ diyerek konuya ilişkin sert bir açıklamada bulunmuştur.

Avrupa Birliği’nde Durum – 2015

Türkiye, Avrupa’ya gitmek isteyenlerin kullandığı göç rotasında önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle AB ülkeleri mültecilerin Türkiye’de kalmasına yönelik bazı adımlar atmak istemişlerdir. Bir yandan Türkiye ile aralarına duvar örerek/hendek kazarak; yasadışı göçle mücadele amacıyla Ege Denizi’nde kontrolleri ve güvenlik önlemlerini artırırken; diğer yandan bu durumu Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ile ilişkilendirerek, Türkiye’nin, kendi topraklarından AB’ye düzensiz göçü önlemesini teşvik etmek amacıyla Türkiye’ye ekonomik yardımda bulunma vaadinde bulunmuşlardır.³⁹

Göçü engellemek üzere atılan adımlar AB ve AB’ye komşu ülkeler arasında atılan adımlarla sınırlı kalmamış; AB üyesi ülkeler birinden diğerine göçü engellemek üzere de adımlar atmışlardır. Balkan rotasından artan geçişlere, belirli sınırları kapamak veya mülteci ve göçmenleri sonraki sınıra göndermek gibi geçici uygulamalarla karşılık vermişlerdir. Haziran 2015’te Macaristan’ın,

36 Volkan Görendağ, “Suriye’den gelen mültecilere seçim vaatleri: Vatandaşlık mı, sınır dışı mı?”, 27 Mayıs 2015, T24.com, <http://t24.com.tr/yazarlar/volkan-gorendag/suriyeden-gelen-multecilere-secim-vaatleri-vatandaslik-mi-sinir-disi-mi,11979>, (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

37 Joe Dyke and Noah Blaser, “What do Turkish elections mean for Syrian refugees?”, 9 Haziran 2015, IRIN, <http://www.irinnews.org/report/101607/what-do-turkish-elections-mean-syrian-refugees> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

38 Kelsey P. Norman, “Refugees in Turkey: Implications of Increasing Politicization”, Jada-liyya, June 06 2015.

39 “Danimarka’dan mülteci önerisi: Parasını verelim Türkiye’de kalsınlar”, T24.com, 25 Ağustos 2015, <http://t24.com.tr/haber/danimarkadan-multeci-onerisi-parasini-verelim-turkiyede-kalsinlar,307449> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

büyük çoğunluğu Kosovalı Arnavutlardan oluşan⁴⁰ göçmenlerin ülkeye girişini engellemek için Sırbistan'la ülke sınırları arasına bir çit örmeye başlamasından sonra bu göç rotası boyunca yeni çitler/engeller ortaya çıkmıştır. 11 Kasım'da Slovenya, Hırvatistan'la arasına çit öreceğini; 27 Kasım'da Avusturya, Slovenya ile sınırına; 28 Kasım'da da Makedonya, Yunanistan ile sınırına duvar öreceğini açıklamıştır. Macaristan Dışişleri Bakanı diğer ülkelerin de benzer yöntemleri izlediğini ve bu yöntemin herhangi bir uluslararası anlaşmayı ihlal etmediğini belirtmiştir.⁴¹ Diğer yandan bu engeller göç edenleri daha uzun ve zorlu yolculuklar yapmaya mecbur etmektedir. Balkan rotasında olan Macaristan, Hırvatistan ve Slovenya'nın, önceki yıllara oranla uluslararası koruma ihtiyacı olan çok daha fazla sayıda insanla karşı karşıya kalması, AB'nin yapısal olarak dengesiz sığınma sistemi nedeniyle bu ülkelere aşmaları gereken yeni zorluklar çıkarmıştır.

Bu yeni zorluklar sığınmacıların yeniden yerleştirilmesi planı, bu yeni zorlukları tespit etmek üzere ortak AB girişimlerine katılmak; sığınmacıların karşılama ve sığınma sürecini yeniden dağıtan inisiyatiflerinde yer almaktır.⁴² 20 Ağustos 2015'te Makedonya, bir acil durum bildirisi yayımlayarak, ülkenin güney sınırını Yunanistan'la sınır geçişlerine kapamıştır. Bu nedenle gıda, tıbbi destek ve barınma ihtiyacı olan binlerce Suriyeli, Afgan ve Iraklı mülteci ve sığınmacı sınırın Yunan tarafında sıkışmıştır. Durum dikkat çekici boyuta geldiğinde, Makedon otoriteler bu kişilerin rotadaki başka ülkeler üzerinden yollarına devam etmelerine izin vermiştir. Makedonya 18 Kasım 2015'te, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya ile birlikte aniden; Afgan, Irak veya Suriyeli olduğunu belgeleriyle kanıtlayamayan kimseyi almamak üzere sınır yönetimi uygulamasını değiştirmiştir.⁴³ İsveç de, 2015 aralık ayının sonunda ülkenin Danimarka sınırında sınır kontrolleri yapacağını açıklamış; 2016 baharında sığınmacıların sayılarının 2015 sonbaharına oranla düşürülmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴

Yeniden Yerleştirme

Mülteci ve sığınmacıların ilk ulaştıkları AB üyesi devletler üzerindeki baskıyı azaltmak için, Mayıs 2015'te Avrupa Komisyonu AB üye devletlerine 40.000

40 "Macaristan'dan göçmen karşıtı 'tel örgü' planı", SOL, 18 Haziran 2015, <http://haber.sol.org.tr/dunya/macaristandan-gocmen-karsiti-tel-orgu-plani-119962> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

41 "Hungary closes border with Serbia and starts building fence to bar migrants", The Guardian, 17 Haziran 2015.

42 Trapped in Greece, An Avoidable Refugee Crisis, Amnesty International, London, 2016(b), ss. 8-9.

43 Amnesty International, 2016(b), s. 9.

44 "Refugee crisis: New Year border checks confirmed for Sweden", The Local Se, 9 Aralık 2015, <http://www.thelocal.se/20151209/sweden-border-checks-to-start-after-new-years> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

sığınmacının İtalya ve Yunanistan'dan diğer üye ülkelere yeniden yerleştirilmesi yönünde taslak bir konsey kararı sunmuş; Eylül 2015'teki yeni bir kararla da bu sayıyı 106.000'e yükseltmiştir. Yine Mayıs 2015'te geliştirilen "hotspots" yaklaşımı ile, gelen göçmenlerin sığınma prosedürüne, yeniden yerleşme planına veya dönüş prosedürüne yönlendirilmesi için bu kişilerin hızla kaydedilmesi ve parmak izlerinin alınması hedeflenmiştir. Bu amaçla Avrupa'da sığınma konusunda çalışan European Asylum Support Office (Avrupa Sığınma Destek Ofisi), European Border and Coast Guard Agency (Avrupa Birliği Sınır Koruma Teşkilatı – Frontex) ve The European Police Office (Avrupa Polis Ofisi – Europol) ile ön sıradaki üye devletlerin bazı giriş noktalarında birlikte çalışması çağrısı yapılmıştır.⁴⁵ Diğer yandan Kasım 2015'te yaşanan Paris saldırısı ülkelerin güvenlik kaygılarını artırmış ve yeniden yerleştirmeler için üye devletlerin kendi güvenlik kontrollerini yapmaktaki ısrarları sürecin uzamasına neden olmuştur.⁴⁶

2015 yılında AB üye ülkelerinde yeniden yerleştirilen mülteci sayısı 8.155 kişi ile sınırlı kalmıştır.⁴⁷ İtalya ve Yunanistan'da sığınmacıları karşılama kapasitesini artırmaya yönelik girişimler olsa da, barınma imkanları gerekli olanın çok altında kalmıştır. Yunanistan'da the National Centre for Social Solidarity (Sosyal Dayanışma İçin Ulusal Merkez-EKKA) başvuranların çok azının barınma imkanının karşılanabildiğini belirtirken, Médecins du Monde (Dünya Doktorları-MdM) özel bakıma ihtiyaç duyan refakatsiz küçükler veya ciddi zihinsel sorunları olanlar için de uygun barınma koşulları oluşturulamadığını ve zaten prosedürlerin çok uzun süreceğini düşündükleri için birçok sığınmacının barınma taleplerini hiç iletmediklerini ifade etmiştir.⁴⁸

Calais

Avrupa'dan İngiltere'ye Manş Tüneli ile geçmek isteyen mültecilerin son bekleme noktası olan Calais de, 2015'te önemli bir kriz bölgesi olarak ön plana çıkmıştır. Çoğunluğu Afrika ve Orta Doğu'lu yaklaşık 2000 kişi, 29 Temmuz 2015'te Manş Tüneli'nden geçerek İngiltere'ye gitmeye çalışmıştır. Tünel girişinde bekleyen kamyon, tır ve tren vagonlarına binerek tüneli aşmaya çalışan mültecilerden 10'u hayatını kaybetmiştir. İngiltere ise, düzensiz girişlerin sayısının artmaması için daha sert önlemler almaya başlamıştır. Düzensiz göçmenlere ev kiralayanlar için 5 yıla kadar hapis cezası, oturma ve çalışma izni olmayan göçmenlerin çalıştıkları işlerden kazandıkları ücretlere el konulması gibi önlemler ülkede tartışılmaya başlanmıştır.⁴⁹

45 Amnesty International, 2016(b), s. 16.

46 Amnesty International, 2016(b), s. 9.

47 Uluslararası Af Örgütü, 2016, s. 4.

48 Amnesty International, 2016(b), s. 18.

49 İMKANDER, 2015, s. 20.

Türkiye-AB Müzakerelerinde Mülteciler: Geri Kabul Anlaşması ve Anlaşmaya Yönelik Eleştiriler

2015 yılında Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde mülteci meselesi önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'den AB'ye geçişlerin en yüksek seviyeye 2015 yaz aylarında ulaşmış olması bu durumun önemli bir nedenidir. AB ülkeleri Türkiye'den gelen mülteci sayısını azaltmak isterken; Türkiye de savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen, önemli çoğunluğu Suriye'den olmak üzere göç edenlerin maliyetini başka ülkelerle paylaşmak istemektedir. Bu çerçevede AB, düzensiz geçişlerin önlenmesi için Türkiye'ye 2015'in ikinci yarısında baskıyı artırmış ve nihai olarak Ekim 2015'te, AB ile Türkiye arasında bu düzensiz göçü engellemeyi,⁵⁰ düzenli göçü teşvik etmeyi hedefleyen bir anlaşma imzalanmıştır.

29 Kasım 2015 Türkiye-AB Zirvesi, 2015'in son aylarında bir başka önemli gündem maddesi olmuştur. AB ile para ve vize muafiyeti karşılığında “mülteci pazarlığı” yapıldığı yönünde eleştirilen toplantının sonuç bildirisinde göç konusuna ilişkin maddeler ağırlıktadır. Bildiride, 15 Ekim 2015'te gerçekleşen “AB Zirvesi Sonuçları'na uygun olarak, Türkiye'nin katılım sürecinin yeniden canlandırılmasının gerekliliği hususunda mutabık kalın[dığı]” ve göç yönetimindeki mevcut işbirliğinin ilerletilmesi için aynı tarihte kabul edilen düzensiz göçün engellenmesine katkıda bulunacak Ortak Eylem Planı'nın hayata geçirilmesine karar verildiği belirtilmiştir. “Uluslararası korumaya ihtiyacı bulunmayan göçmenler” konusunda, Türkiye ve AB'nin “mevcut ikili geri kabul yükümlülüklerinin yerine getirilmesini temin etmek ve hızlı bir şekilde kaynak ülkelerine geri göndermek suretiyle göçmenlerle ilgili aktif işbirliğini ilerletece[ği]” ifadesi bildiride yer almıştır. Bunun dışında Türkiye'de geçici koruma altındakilere “etkin ve tamamlayıcı destek” için finanse edilen faaliyetlerin eşgüdümünün sağlanması amacıyla “Sığınmacı Mali İmkani”nin oluşturulduğu ve AB'nin Türkiye'ye 3 milyar Euro ek kaynak sağlamayı taahhüt ettiği; Türkiye'nin, “AB ile yük paylaşımının önemini altını çiz[diği]” de ifade edilmiştir. Vize muafiyeti konusunda ise; Komisyonun üçüncü ilerleme raporunu, Yol Haritası'nda yer alan kriterler karşılandığında, Ekim 2016'ya kadar vize uygulamasının kaldırılmasını sağlayacak şekilde 2016 sonbaharında “sunabilmesini teminen”, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın Haziran 2016'dan itibaren tam olarak uygulanması yönünde mutabakata varıldığı açıklanmıştır.⁵¹

Asıl olarak, Türkiye-AB arasında geri kabul anlaşmasının müzakereleri Şubat 2011'de tamamlanmış, Türkiye Hükümeti, Anlaşmayı vatandaşları için “vize

50 Amnesty International, 2016(a), ss. 369–373.

51 Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 29 Kasım 2015, http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf (Erişim Tarihi 7 Eylül 2016).

muafiyeti” talebiyle ilişkilendirmiştir. Taraflar 16 Aralık 2013’te, Türkiye’nin “geri kabul anlaşmasıyla ilgili sürece paralel olarak yürütülmesini şart koştuğu ‘vize muafiyeti’ müzakeresiyle ilgili hazırlıkların belirli bir aşamaya gelmesiyle, daha önce paraflanmış olan ‘geri kabul anlaşmasını’ imzalamıştır. Anlaşmanın onaylanmasına dair kanun 15 Haziran 2014’te kabul edilmiş ve 28 Haziran 2014’te de Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.” Anlaşma Türkiye’den AB’ye yönelen düzensiz göç hareketlerinin önlenmesi ve yönetilmesine dair bir işbirliği’ oluşturulmasını amaçlamaktadır.⁵²

Her ne kadar Türkiye kamuoyunda vize muafiyeti ve geri kabul anlaşmaları birlikte ele alınsa da Mülteci Hakları Koordinasyonu (MHK), AB ile Türkiye arasında imzalanan ‘geri kabul anlaşmasının’, vize muafiyeti konusuyla doğrudan bir bağlantısı olmadığını ve bu anlaşmanın Türkiye üzerinden AB’ye düzensiz geçiş yapan veya ayrıca AB’de düzensiz duruma düşen Türkiye vatandaşları ve üçüncü ülke vatandaşı düzensiz göçmenlerin Türkiye tarafından ‘geri kabul edilmesi’ konusunu düzenlediğinin altını çizmektedir.⁵³

“Geri kabul anlaşmaları” özellikle AB üyesi devletlerle, AB’ye yönelik düzensiz göçe “kaynak” ya da “köprü” niteliğindeki AB üyesi olmayan ülkeler arasında, ikili ya da tüm AB üye ülkeleri taraf olacak şekilde imzalanmaktadır. Böylece, “köprü” devletler kendi topraklarından geçerek AB’ye ulaşan üçüncü ülke vatandaşı düzensiz göçmenleri “geri kabul etme” yükümlülüğünü üstlenmektedir.⁵⁴ Dolayısıyla, “köprü” ülkelerin, düzensiz göçmenleri geri kabul etmek zorunda kalmamak için, sürecin en başından, kendi ülkelerinden AB’ye düzensiz göçleri önlenmek için çaba sarfetmesi öngörülmektedir. MHK, AB açısından geri kabul anlaşmalarının, hem AB’nin geri gönderme maliyetini ve sorumluluğunu “köprü” ülkelere yüklemesini sağlayan hem de aynı zamanda AB’ye yönelik düzensiz göçü sınırlamayı amaçlayan bir politika aracı işlevi gördüğünü belirtmektedir.⁵⁵ Zira uluslararası hukuk bakımından geri-göndermeme (non-refoulement) ilkesi hayati önemdedir ve AB, geri göndermeyi “köprü” ülkelere yaparak bu ilkeyi ihlal etmediği izlenimini vermek istemektedir.

Anlaşmanın metnine bakıldığında, hiçbir AB ülkesinin “mülteci” durumunda olan ve AB’de sığınma talebinde bulunan kişileri, bu ‘geri kabul anlaşması’ çerçevesinde Türkiye’ye iade etmemesi öngörülmektedir.⁵⁶ Halihazırda Türkiye

---

52 Türkiye ile AB Arasında İmza Edilen Geri Kabul Antlaşması’na Dair Tutum Belgesi, Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 1.

53 Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 3.

54 AB ülkelerinin “kaynak” ve “köprü” ülkelerle imzaladıkları ikili geri kabul anlaşmaları dışında; bir bütün olarak AB’nin Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Sırbistan, Montenegro, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Hong Kong, Sri Lanka, Macao ve Pakistan ile geri kabul anlaşmaları bulunmaktadır.

55 Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 2.

56 Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 5.

de ‘kaynak’ ve ‘köprü’ olarak gördüğü 13 ülkeyle 2001 yılından itibaren benzer nitelikli ikili anlaşmalar imzalamıştır. Böylece, AB ile yapılacak anlaşma çerçevesinde üstlenilecek yükümlülükler doğrultusunda, AB ülkelerinden Türkiye’ye geri kabul edilecek düzensiz göçmenler de kendi ülkelerine veya geçtikleri köprü ülkelere geri gönderilebilecektir.⁵⁷

Anlaşma farklı yönleriyle eleştirilmektedir: UAÖ, ‘uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilere AB topraklarında sığınma başvurusunda bulunmaları konusunda güvenli ve yasal bir yol önermediği’ gerekçesiyle anlaşmayı eleştirmektedir. UAÖ’ye göre, Türkiye ve AB arasındaki bu işbirliği, uluslararası korumaya ulaşmayan kişileri daha zor ve tehlikeli yolculuklar yapmak zorunda kalacakları düzensiz göçe yönlendirecektir.⁵⁸ HRW, AB’nin Türkiye’ye bu anlaşma çerçevesinde kullanılmak üzere vermeyi önerdiği 3 milyar Euro’yu, AB’nin bu işbirliğini garantilemek için vermeye çalıştığı bir teşvik olarak değerlendirmiştir.⁵⁹

BMMYK Eski Sözcüsü Metin Çorabatır AB hukuku açısından kişilerin geri gönderileceği ülkede bireysel iltica hakkına başvurabilmesi gerekliliği bulunduğunun altını çizmektedir. Türkiye’nin Suriyelileri, geçici koruma statüsünde Türkiye’de bulundurması ve bu statüdeki Suriyelilere bireysel iltica başvurusu imkanı tanımaması nedeniyle de, AB hukuku açısından Türkiye’nin Suriyeliler için güvenli üçüncü ülke olmadığını belirtmekte ve bunu bir belirsizlik olarak ifade etmektedir.⁶⁰ MHK de, geri kabul anlaşmalarının özellikle “mültecilik” durumu olan kişilerin AB’ye erişimini engellediği, bu kişilerin güvende olmayacakları ülkelere geri gönderilmesi yönünde olumsuz sonuçlar yarattığı yönündeki endişelerini dile getirmektedir.⁶¹

Ayrıca, AB ile Türkiye arasındaki geri kabul müzakereleri AB’ye iltica amacıyla ulaşan sığınmacıları endişede bırakmış ve bu kişiler geri gönderilmemek için, asıl iltica aramak istedikleri ülkelere ulaşmadan, Yunanistan’da iltica başvurularını yapmıştır. Yunanistan’daki sığınma prosedürü mevcut mülteci hareketi öncesinde dahi uzun ve sorunludur. UAÖ de, yeniden yerleştirmedeki sorunlar ve geri gönderme meselesi nedeniyle; AB’nin mültecilerin Yunanistan’da kapalı kalmalarına neden olmasını ağır biçimde eleştirilmektedir.⁶²

---

57 Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 8’de Türkiye’nin halihazırda ikili “geri kabul anlaşmaları” imzaladığı ülkeler: Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya, Nijerya, Bosna Hersek, Yemen, Moldova, Belarus ve Montenegro olarak sayılmıştır.

58 Uluslararası Af Örgütü, 2015, s. 2-3.

59 Human Rights Watch, 2015(a).

60 T24.com, 14 Aralık 2015.

61 Mülteci Hakları Koordinasyonu, y.t.y., s. 4 içinde yer alan örnek: <http://www.aedh.eu/AE-DH-opposes-the-EU-s-readmission.html>

62 Amnesty International, 2016(b), s. 5.

Sonuç

2015 yılı hem AB'ye geçişlerdeki sayıların artması hem de bu geçişlerin Balkan ülkelerinin sınırlarında ve Calais örneğindeki gibi binlerce insanın aynı anda göç etmeye çalıştığı bir hale dönüşmesi nedeniyle göç konusunun önem kazandığı bir yıl olmuştur. Mültecilerin sayılarının artması eğitim, barınma ve çalışma gibi temel hak ve ihtiyaçların karşılanması konusunda sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Vatandaşların, seçmen kimliklerinin ön plana çıktığı mültecilerin haklarını kısıtlayıcı açıklama ve düzenlemeler basında daha fazla yer almıştır. Türkiye'de ve Avrupa'da politikacıların dönem dönem artan göçmen karşıtı söylemleri bu duruma örnektir. Geçişler, devletler tarafından zorlaştırılmaya çalışılırken; göç edenler ile göç edenlere gönüllü ve profesyonel biçimde destek olanlar tarafından kolaylaştırılmaya uğraşılmış, geçiş yolları değişse de düzensiz göç her halükarda devam etmiştir.

Türkiye ve AB arasındaki müzakerelerde mülteci meselesi geri kabul anlaşması çerçevesinde ele alınmıştır. Bu durumun zulüm görme tehlikesi olan mülteciler ve ekonomik nedenlerle göç ettiği öne sürülen göçmenler bakımından doğuracağı sonuçlar ilerleyen yıllarda görülecektir.

Bazı araştırmalar sonucunda, Suriyelilerin çok azının Türkiye'de kalmak istediği, asıl olarak Suriye'ye dönmek istedikleri belirtilse de,⁶³ Suriye'deki mevcut savaş hali göz önüne alındığında bu isteğin gerçekleşmesi kısa vadede mümkün değildir. Benzer durum göç alan diğer ülkeler için de geçerlidir. Bu nedenle göç ve mültecilik meselesinin 2015'i takip eden yıllarda da dünya gündeminin üst sıralarında yer alan bir konu olacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Kaynaklar

Afanasieva, Dasha "Turkey will not give Syrian refugees right to work: Minister", *Hurriyet Daily News*, 8 Ağustos 2015, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-will-not-give-syrian-refugees-right-to-work-minister.aspx?pageID=238&nID=86642&NewsCatID=344> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

Aksu, Pınar "Volkan Görendağ ile röportaj: Suriyeli mülteciler", *HThayat*, 24 Ağustos 2015, <http://www.hthayat.com/yasam/roportajlar/haber/1030925-suriyeli-multeciler> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).

---

63 "Suriyelilerin yüzde 90'ı dönmek istiyor", Al Jazeera Turk, 7 Nisan 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyelilerin-yuzde-90i-donmek-istiyor> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016)'da 7 Aralık Üniversitesi tarafından Kilis'te yapılan bir araştırmaya göre Suriyeli sığınmacıların yüzde 10'unun Türkiye'de kalmak istediği; yüzde 50'si hemen, yüzde 40'ı savaşın bittiğinde olmak üzere 90'ının ise Suriye'ye dönmek istediği ifade edilmiştir. Haberde aynı üniversitenin İİBF Dekanı Prof. Dr. Mustafa Paksoy'un "...bu konuda [Suriyelilerin geri dönmesi konusunda] kamuoyunda oluşan 'gitmeyecekler' algısının yanlış olduğunu görüyoruz" sözlerine de yer verilmiştir.

- Al Jazeera Turk*, “Suriyelilerin yüzde 90’ı dönmek istiyor”, 7 Nisan 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyelilerin-yuzde-90i-donmek-istiyor> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Al Jazeera Turk*, “6 ayda 1800 göçmen öldü”, 9 Haz 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/6-ayda-1800-gocmen-oldu> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Amnesty International, *The State of The World’s Human Rights 2015/16*, London, 2016(a).
- Amnesty International, *Trapped in Greece, An Avoidable Refugee Crisis*, London, 2016(b), ss. 8-9.
- BBC Türkçe*, “Türkiye’deki yüz binlerce Suriyeliye çalışma izni yolda”, 25 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151224_suriyeliler_calisma_izni (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- BMMYK, *Yunanistan Özet Verileri*, 11 Aralık 2015, <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=262> (Erişim Tarihi 7 Eylül 2016).
- Cılga, Melih “Türkiye’de Suriyelilere sağlanan ‘geçici koruma’ statüsü, mülteci haklarının çok uzağında”, *Dağ Medya*, 14 Haziran 2015, <https://dagmedya.net/2015/06/14/ozel-dosyaturkiyede-suriyelilere-saglanan-gecici-koruma-statusu-multeci-haklarinin-cok-uzaginda/> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Dyke, Joe and Noah Blaser, “What do Turkish elections mean for Syrian refugees?”, 9 Haziran 2015, *IRIN*, <http://www.irinnews.org/report/101607/what-do-turkish-elections-mean-syrian-refugees> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Esveld, Bill Van ve Stephanie K. Gee, Pub. “To Get Syrian Kids in School, Let Parents Work”, *Human Rights Watch Policy Review*, 14 Ocak 2016.
- Görendağ, Volkan “Suriye’den gelen mültecilere seçim vaatleri: Vatandaşlık mı, sınır dışı mı?”, 27 Mayıs 2015, *T24.com*, <http://t24.com.tr/yazarlar/volkan-gorendag/suriyeden-gelen-multecilere-secim-vaatleri-vatandaslik-mi-sinir-disi-mi,11979>, (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Human Rights Watch, *Türkiye: Suriyeliler Sınırdaki Geri İtiliyor, Sınırların Kapatılması İnsanları Kaçakçılarla Tehlikeli Bir Yolculuğa Zorluyor*, İstanbul, 2015(a).
- Human Rights Watch, “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum”- Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek, İstanbul, 2015(b).
- İM KANDER, *Avrupa’nın Bekçisi: Türkiye’deki Mültecilerin Hukuka Aykırı Olarak Alınmalarını ve Sınırdışı Edilmelerini, Uluslararası Af Örgütü, Aralık 2015. Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Faciaları Hakkında “Mülteci Ölümleri Raporu” - 1 Ocak-31 Aralık 2015 Tarihleri Arasında Yaşanan Olaylar*, 2015.
- Mülteci Hakları Koordinasyonu, Türkiye İle AB Arasında İmza Edilen Geri Kabul Antlaşması’na Dair Tutum Belgesi (Yayın Tarihi Yok).
- Norman, Kelsey P. “Refugees in Turkey: Implications of Increasing Politicization”, *Jadaliyya*, June 06 2015.
- Özel Tümer, Didem “İŞİD’e karşı zeplinli, duvarlı, İHA’lı koruma”, *Al Jazeera Türk*, 23 Temmuz 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/iside-karsi-zeplinli-duvarli-ihali-koruma> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- SOL, “Macaristan’dan göçmen karşıtı ‘tel örgü’ planı”, 18 Haziran 2015, <http://haber.sol.org.tr/dunya/macaristandan-gocmen-karsiti-tel-orgu-plani-119962> (Eri-

- şim Tarihi 19 Haziran 2016).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi*, 29 Kasım 2015, http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf (Erişim Tarihi 7 Eylül 2016).
- The Guardian*, “Hungary closes border with Serbia and starts building fence to bar migrants”, 17 Haziran 2015.
- The Local Se*, “Refugee crisis: New Year border checks confirmed for Sweden”, 9 Aralık 2015, <http://www.thelocal.se/20151209/sweden-border-checks-to-start-after-new-years> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- T24.com*, “Danimarka’dan mülteci önerisi: Parasını verelim Türkiye’de kalsınlar”, 25 Ağustos 2015, <http://t24.com.tr/haber/danimarkadan-multeci-onerisi-parasini-verelim-turkiyede-kalsinlar,307449> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- T24.com*, “İstanbul’da köle düzeni belgelendi: Suriyeli çocuklar ayda 300 liraya, günde 12 saat çalıştırılıyor”, 24 Eylül 2015, <http://t24.com.tr/haber/istanbul-da-kole-duzeni-belgelendi-suriyeli-cocuklar-ayda-300-liraya-gunde-12-saat-calistiriliyor,310708> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- T24.com*, “Türkiye’deki mültecilerin entegrasyonu olmazsa sosyal patlamalar olur”, 14 Aralık 2015, <http://t24.com.tr/haber/turkiyedeki-multecilerin-entegrasyonu-olmazsa-sosyal-patlamalar-olur,320236> (Erişim Tarihi 19 Haziran 2016).
- Uluslararası Af Örgütü, *Güvenli Olmayan Sığınak*, Londra, 2016.